

Найголовніше, неперехідне значення Г.Сковороди як філософа і просвітителя в тому, що він сформулював і відграв у чіткі філософські формули ментальність української нації, яка, незважаючи на поневолення України, витримала іспит історії на зрілість. Сковорода був тим енергетичним магнітом, що поєднав схід слов'янського світу, який уособлювала Московія-Росія, захід, де через Києво-Могилянську академію струмляла європейська традиція, давньослов'янську традицію (Ярослав Мудрий, Володимир Мономах), прогресивні

лігії з урахуванням усіх релігій і духовних поглядів світу. Цілком справедливими і слушними є слова М.Костомарова: „Небагато можна вказати таких народних осіб, як то був Сковорода, та яких пам'ятає і поважає народ. На всьому обширі від Острогозька (на Воронезьчині) до Києва, в багатьох будинках висять його портрети; всякий письменний українець знає про нього: ім'я його відоме між масами темного люду; його мандрівницьке життя є змістом оповідань і анекдотів; по деяких місцях нащадки, від батьків і ділів, знають про місця,

мо визначити як „вибух“, то життя і творчість Г.Сковороди — то зовні малопомітне, але надзвичайно потужне підземне горіння, яке й переросло у шевченківський вибух. Л.Толстой був пристрасним прихильником і однодумцем українського філософа. З його творів він зробив значно більше виписок, ніж з будь-якого спадку. Поема „Симфонія Сковороди“ П.Тичини стала вершинним досягненням миття, а незабутній Микола Вінграновський афористично сказав про українського філософа і письменника — „перший розум наш“...

слова „Новим Українцем“, як у Біллі було названо Нового Адама, чи прийшов на зміну „Адаму Ветхому“, поглиненому гріхопадінням. „Геометрія світу“ Сковороди передувала математичним теоріям Л.Бачевського і Рімана, а його космогонія постала як найвища домінація, починаючи з культури Трипілля. „Неравное всем равенство“, „Ловил меня, но не поймал“ — філософсько-етичні інвективи Сковороди є зірками першої величини небосхилу світового поступу. Вийшов як лицар і козак сам на сам з імперсько-кріпосницьким ладом, де йому не було місця.

ПЕРШОРОЗУМ НАШ...

Григорій СКОВОРОДА у контексті світової і української культури

тенденції елліністичного світу (Піфагор, Платон, Епікур) і ті найдавніші ремінісценції праслов'янства і праукраїнства, зафіксовані у „Велесовій книзі“.

Г.Сковорода — один з краших у світі інтерпретаторів Біблії, яку він досконало знав у оригіналі, вільно володіючи староврейською, старогрецькою та латинською мовами. Він бачив Біблію як символічну книгу, де через Дух оживають і набувають узагальненого змісту історичні та літературні пам'ятки людського буття.

Разом із тим Сковорода не був ні відстороненим від життя анакхоретом, ні релігійним фанатом. Він цілком поділяв біблійний вислів: „Богові — Богове, а кесарю — кесареве“, стверджуючи народну мудрість і соціальний оптимізм. Його філософія — це не умозглядна теоретична побудова, а керівництво до дії, її сучасність підтвердила її головні постулати — „пізнай самого себе“, „шукай щастя через споріднену працю“.

„Я стовпотворіння помножувати собою не хочу, досить вас стовпів неотесаних у храмі Божому“, — відповів він ченцям-ортодоксам Києво-Печерської лаври.

Отож навіть у визначенні Біблії він користується близькою нам, „земною“ символікою.

„І як у нікчемному вексельному папірці ковається імперіал, так у тлінній і смертній шех книг тіні і в морозі образів тається пречисте, пресвітле й живе“.

Сковорода важливий для нас як людина прогресивних поглядів і в політиці. „Я не високо шаную і не поважаю не тільки таких царів, як Ірод, але навіть і хороших царів“. Його політико-етичною ідеєю була „Горня Республіка“, тобто Республіка Духу, яка перед тим постала в українській і європейській історії Козацькою Республікою — Запорозькою Січчю.

Сковорода визнавав рівними усі народи і всі релігії світу. Можна з певністю сказати, що він предтеча великої мислі Івана Павла II з його ідеєю створення християнської ре-

що він відвідував, де любив перебувати, й указують на них з пошаною; приязнь Сковороди до деяких його сучасників становить родинні гордощі онуків; мандрівні епіви засвоїли його пісні; на храмовому святі, на торговельно часто-густо можна натрапити натовп народу, що оточує групу цих ралсодів і з сльозами чулого зворушення слухає „Всякому городу нрав і права...“ Як проповідник правди і добра Сковорода став народним ідеалом мудреця. Можливо, тепер уже треба відрізати Сковороду дійсного від Сковороди ідеального, народного; та нема сумніву, що останній образ виник із першого“.

Сковорода — творець української духовної та пейзажної лірики, він продовжив традиції українського силабічного віршування, а також виступив реформатором і започаткував силабо-тонічне віршування.

Над усе поет-філософ ставив свободу. Оспівуючи свободу у вірші „De libertate“, він прославив „отця вольності“ Богдана Хмельницького. Якщо феномен Т.Шевченка може-

Численні пам'ятники Г.Сковороди (серед них і шедевр І.Кавалеридзе у Харкові) стоять по всій Україні.

Саме він створив своєрідне вчення про щастя, яке й на сьогодні має своїх послідовників („Книга о счастье и несчастьях“ великого українського хірурга, письменника і мислителя М.Амосова), де наш сучасник на основі найновіших досягнень медицини і кібернетики ставить питання про найголовнішу сутність людського буття — щастя.

Передбачення „Горньої Республіки“ виросло не на порожньому місці. Сковорода запровадив „козарський метод“ філософії, мандрував Україною та Росією, сам був „мандрівним університетом“. А ще — символом Козацької України, яка, змінюючи шаблю на перо, пішла в манастир людського духу.

Аби зрозуміти справжнє значення Г.Сковороди, слід проаналізувати, що відбувалось тоді на земній кулі.

Шойно вийшла на авансцену світової думки теорія Коперника про множинність світів, її широко підтримав і сповідував український мислитель. Німецька філософія прагнула до „худосочного“, за висловом Шевченка, містичного ідеалу, в Росії панував брутальний абсолютизм, те ж саме було на сході — в Туреччині.

Отже, можна оцінити мужність і прозорливість Г.Сковороди з його пошуками „Горньої Республіки“, оспівування свободи, розуміння простого народу. Він був альтернативою деспотичній імперії, прагнув до Небесного Єрусалиму.

Він був безперечно Першим Пророком українського народу, будівничим його миролюбної соціально-оптимістичної ментальності. Сковорода передчував хаос ХХІ, нашого століття, коли матеріальне начало цілком почало затьмарювати духовне. А тому його бренд або харизма мають для України неперехідне значення, і в тому числі — символічне. Саме його можна назвати у високому розумінні цього

Всотавши у юному віці розмах велич Санкт-Петербурга — „Північної Пальмири“, Сковорода раптово залишає північну столицю, щоб не завжди поєднати себе з Україною. Сковорода, як і Ломоносов, — учень Києво-Могилянської академії. А якщо для Ломоносова вона була сходиною на шляху становлення то для Сковороди академія — це отанне, що змогла дати йому поневолену Україну.

Сковорода у своїй філософії вбудовує ментальність і майбутнє всієї української нації, яка в його часи почала формуватися після значної історичної перерви, всупереч імперським амбіціям. А його ідея „спорідненої праці“ — повторно-можливо, найбільш „українська“, бо вона базується на світоглядній основі Київської Русі.

Г.Сковорода — наш перший пророк і народний філософ, якому вдалося здійснити небачений за глибиною і змістом вчинок — перетворити свою філософію у керівництво до дії. Він сам жив так, як провіщав мислив, його життя — це втілення на практиці того гуманістичного ідеалу, який присутній у його творчості. І — що важливо — вчення Сковороди вийшло на магістральні шляхи духовного поступу, шаслив уникнувши двох крайностей — ніщшеанської „надлюдини“ і „споглядання“ життя, яке знайшло своє вираження в буддизмі.

Його релігійне просвітництво нагадувало місіонерські подорожі апостола Павла. Згадаймо: учень Христа прийшов до еллінів, які сповідували вчення гностиків. Щось схоже було, коли Сковорода тлумачив Біблію і пропагував свої твори, написані на біблійні теми, серед ченців ортодоксів московської церкви.

Він підтримував християнську традицію щодо грошей. „Богові Богове, а кесарю — кесарево“. Сковорода розумів, що гроші — необхідні передумова земної шкали цінностей. Адже в них акумульована людська праця, зусилля і творчість тисяч людських мас. Не гроші зло, а зло не суть ті люди, які за допомогою грошей прагнуть досягти власного звеличення, забезпечити свої утилітарні потреби, які виливаються у зажерливість. Він закликав усіх бути гідними Небесного Єрусалиму а на землі — бути гідним своєї Вітчизни.

Леонід ТОМА

м.Харків.